

ارزیابی موانع اجرای ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی ویژه افراد معلول

شراره شاه حسینی

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری

محمد موسی زاده

کارشناس ارشد روانشناسی

چکیده:

طیف هائی در جامعه از قبیل معلولان، جانبازان، سالمندان، کودکان خردسال، بیماران قلبی، مصدومین حوادث و سوانح و بطور کلی برخی از افراد جامعه در بره‌های از زمان در طول زندگی خود به لحاظ کاهش میزان توانایی جسمی حرکتی با محدودیت و مشکل تردد در شهر مواجه می‌گردند که بدون اغراق می‌توان گفت: محدودیت‌های حرکتی اینگونه از افراد در جامعه، در صورت عدم رعایت اصول، ضوابط و استانداردهای مناسب‌سازی محیط شهری (معايير، ساختمان‌های اداری، مراکز خرید، مراکز تفریحی، ایستگاه‌ها و وسایل حمل و نقل عمومی، ....) موجب تضییع حقوق شهروندی و عدم مشارکت در برنامه‌های گوناگون اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی می‌گردد و بعضاً نیز موجب عدم برخوردارشدن جامعه از خدمت و توانایی ویژه آن‌ها می‌گردد. از این رو با رویکردی مبتنی بر جامعه در جهت توسعه همه جانبه کشور به وضوح مشکلات عدم دسترسی آحاد جامعه به فضاهای شهری و امکانات عمومی مشهود می‌باشد که در این گذر افراد دارای ناتوانی به واسطه ضعف فیزیولوژیکی بیش از همه در معرض محرومیت از حقوق شهروندی و آسیب پذیری می‌باشند که نیاز مبرم است نسبت به مناسب‌سازی، دسترس پذیری و همه شمول نمودن معابر و فضاهای شهری، اماکن عمومی، وسایل حمل و نقل اعم از عمومی و شخصی، به منظور تردد آسان در سطح جامعه اقدام لازم صورت پذیرد. و این مهم محقق نمی‌گردد مگر با اجرای ضوابط و قوانین مناسب‌سازی. با وجود اینکه قریب به دو دهه از تصویب ضوابط و مقررات ویژه معلولان جسمی حرکتی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان می‌گذرد اما متأسفانه با حرکت در شهر می‌توان به کم اثر و سلبه‌ای بودن اجرای این ضوابط پی برد. برآینم تا با انجام این پژوهش مشکلات عدم تحقق ضوابط و مقررات ویژه معلولان را بیابیم. نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که از عوامل مهم عدم تحقق می‌توان به تعدد سازمان‌های دخیل در امر مناسب‌سازی و در الویت قرار نداشتن این موضوع در برنامه اجرایی دستگاه‌های مرتبط و از همه مهم‌تر عدم آگاهی عمومی عامه مردم و حتی مسئولین نام برد.

بیان مسئله:

توسعه و ایجاد محیط بدون مانع برای همه آحاد جامعه بویژه معلولان جسمی حرکتی و کسانی که به دلایلی چون بیماری و حادثه یا رسیدن به دوران سالمندی آن را به صورت موقتی یا دائم تجربه می‌کنند، اقدامی است که باعث افزایش کیفیت زندگی آنان می‌گردد. بر اساس برآورد سازمان ملل ۱۰ درصد از افراد جهان هر کدام به گونه‌ای دارای معلولیت می‌باشند. به منظور برابری فرصت‌ها، مناسب‌سازی محیط برای افراد دارای ناتوانی تأثیر گذار بوده و سبب توانمندسازی و مشارکت بیشتر آنها در فعالیت‌های گوناگون اجتماعی می‌گردد.

در سال ۹۳ پژوهشی در قالب پرسش‌نامه توسط سازمان بهزیستی کشور برای تعیین وضعیت مناسب‌سازی فضاهای عمومی دولتی یا خصوصی و نیز محیط‌های فیزیکی و مبلمان شهری در سراسر کشور انجام پذیرفت. اطلاعات بدست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد، میزان دسترسی افراد معلول به مراکز آموزشی معادل ۲۸ درصد، مراکز بهداشتی درمانی معادل ۳۸ درصد، ساختمان‌ها و فضاهای اداری معادل ۳۲ درصد و محیط‌های شهری معادل ۲۱ درصد بوده است. این اعداد بیانگر وضعیت نامطلوب محیط فیزیکی و مبلمان شهری و نیز اماکن و ساختمان‌های عمومی برای پذیرش افراد معلول می‌باشد. از طرف دیگر، مشکل اساسی دیگری به نام حمل و نقل گریبانگیر این قشر از جامعه است. هدف از این تحقیق آسیب‌شناسی و بررسی علل عدم رعایت ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی جهت معلولان می‌باشد.

نتیجه این پژوهش شناخت چالش‌های پیش روی مناسب‌سازی، یافتن خلاهای اجرایی و ارائه راهکارهای مؤثر جهت اجرای ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری ویژه معلولان می‌باشد تا کمکی باشد به تحقق آرمان "شهر بدون مانع".

متغیر تحقیق:

سازمان‌های و دستگاه‌های اجرایی - عامه مردم - مهندسين - معلولان - مناسب‌سازی

مبانی نظری:

از دیدگاه برنامه‌ریزان شهری، شهر سالم، شهری است که کلیه شهروندان بتوانند از فضاهای آن بهره‌مند شوند. این فضای شهری باید ارائه‌دهنده خدمات بیشتر به اقشار آسیب‌پذیر باشد تا این گروه از صحنه جامعه محو نگردند و به فراموشی سپرده نشوند. آن بخش از جامعه که به سبب ناتوانی جسمی حرکتی، عملاً استفاده از فضاهای شهری محروم گشته است، علت را نه در «معلول بودن شهر» که در «معلول بودن خویش» جستجو می‌کند و خود را از نزدیک شدن به این فضاهای شهری باز می‌دارد (قائم، ۱۳۶۷)

بنا به مستندات سازمان بهداشت جهانی در مجموع تعداد افراد دارای ناتوانی در حال افزایش است، در راستای "اعلامیه سازمان ملل متحد" در سال ۱۹۷۵ درباره حقوق معلولان در جامعه تغییرات فاحشی در طرز تلقی از معلول و معلولیت به وجود آمده است. دیدگاه جدید به میزان توانایی فرد معلول - نه ناتوانی

وی - تأکید دارد و در جهت ترویج حقوق معلولان، آزادی انتخاب و فرصت‌های مساوی گام برداشته و سعی بر آن دارد که محیط را با نیازهای معلولان هماهنگ کند.

مفهوم مناسب‌سازی محیط در چند دهه گذشته به مرور تحول یافته و دامنه شمول بیشتری پیدا کرده است. این مفهوم در ابتدا مترادف با رفع موانع فیزیکی در محیط ساخته شده و «محیط بدون مانع» به کار گرفته می‌شد. در دهه ۸۰ میلادی این مفهوم با قابل دسترس شدن ساختمان‌ها و محیط شهری و یا «طراحی قابل دسترس» دامنه شمول، بیشتری یافت در دهه ۹۰ میلادی موضوع «طراحی همه شمول» مطرح گردید که مفهوم مناسب‌سازی را بسیار گسترش داد و مسائلی نظیر راحتی دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، ورودی‌های یکسان مناسب برای همه، نصب انواع راهنماهای صوتی و تصویری و لمسی، و طراحی اجزاء ساختمان برای استفاده همه مردم فارغ از میزان توانایی یا محدودیت آنها را شامل گردید. در این روند حرکت، لزوم هم زمان رفع موانع نگرشی به موازات رفع موانع فیزیکی مورد تأکید قرار گرفت. (نوذری و دیگران، ۱۳۸۷)

سال‌هاست در ایران نیز در زمینه معلولیت فعالیت‌هایی انجام گرفته است. از جمله تصویب قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (مصوب مجلس شورای اسلامی ۸۴/۱۲/۱۶) و آیین‌نامه اجرایی آن با وجود روند رو به رشد جامعه معلولان و سالمندان، متأسفانه در نتیجه عدم توجه به اصول و مبانی معماری و شهرسازی در تمام زمینه‌ها و در نظر نگرفتن امکانات حرکتی شهروندان معلول، اکثر شهرها به صورت غیر قابل زیست برای معلولان در آمده است. (باجلان، ۱۳۸۷)

سؤال تحقیق:

علل عدم رعایت قوانین مناسب‌سازی و ضوابط معماری و شهرسازی ویژه معلولان در مرحله اجرا چیست؟

این موانع چگونه می‌تواند توسط مدیریت شهری رفع شود و از بوجود آمدن موانع جدید جلوگیری شود؟

نقش مهندسین (طراح، پیمانکار و مشاور) در عدم اجرای مقررات و ضوابط ویژه معلولان چیست؟

هدف کلان:

هدف از این تحقیق ریشه یابی علل عدم رعایت ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی برای معلولان در شهر و ارائه سازو کار مناسب است. این امر با تجمع توانمندی‌های همه مردم و دستگاه‌های اجرایی کشور به منظور اصلاح فضاهای شهری صورت می‌گیرد تا معلولان جسمی-حسی نیز به مزوومات محیط زندگی دسترسی داشته باشند.

هدف خرد:

نگرش سازمان‌های مجری در خصوص ضوابط و قوانین ویژه معلولان و نحوه اجرای آن
بررسی تناسب سازوکارها و فرایندهای اجرا و ضمانت‌های اجرایی مربوطه
ارائه الگوی مناسب جهت جلوگیری از اقدامات پراکنده و سلیقه‌ای در مناسب‌سازی

پیشینه:

در کشور ما، از اوایل سال ۱۳۶۶، کارشناسان مرکز تحقیقات ساختمان مسکن به دلیل نیاز جامعه، پژوهش در زمینه طراحی فضاهای عمومی را آغاز کردند. در سال ۱۳۶۶ پژوهشی تحت عنوان (طراحی فضاهای ساخته شده عمومی و خصوصی برای معلولان جسمی حرکتی، مناسب‌سازی وضع موجود و تدوین وضع مطلوب) در مرکز تحقیقات مسکن انجام گرفت که در آن مشخص گردید صندلی چرخدار جهت داشتن ابعاد بزرگ، بیشترین محدودیت را برای افراد معلول ایجاد می‌کند. در همین سال به پیشنهاد سازمان بهزیستی، کمیته‌ای متشکل از نمایندگان مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، دانشکده توانبخشی دانشگاه تهران، وزارت مسکن و شهرسازی و ... تشکیل گردید. برآیند کار این کمیته تدوین جزوات متعدد در زمینه آیین کاربرد اصول اساسی طراحی فضاهای شهری برای معلولان بود (اله وردی زواره، ۱۳۸۳).

در مهرماه ۱۳۶۷، کتاب فضاهای شهری و معلولان انتشار یافت و ضوابط و معیارهای مطرح در این کتاب و ضوابط طراحی ساختمان‌های عمومی برای معلولان جسمی حرکتی به صورت پیش نویس در اختیار صاحب نظران و مراکز ذیربط قرار گرفت. پس از ۴ ماه، نظرها جمع آوری شد و کمیسیونی در اسفندسال ۱۳۶۷ با تکیه بر دو دفتر فضای شهری و معلولان و ساختمان‌های عمومی و معلولان تشکیل شد و پیش نویس نهایی را تهیه کرد و در تاریخ ۱۳۶۸/۳/۸ به تصویب اعضای شورای عالی شهرسازی و معماری رساند (نوبخت سبحانی و دیگران).

گزارش تحقیقی فضای شهری و معلولان در سال ۱۳۶۷ توسط مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن انجام گرفت در این تحقیق موانع موجود شهری جهت افراد معلول بررسی شد. نتیجه این پروژه به صورت ضوابط طراحی محیط شهری معلولان و راه‌حل‌های مناسب ارائه گردید.

گزارش تحقیقی ساختمان‌های عمومی معلولان در سال ۱۳۶۹ توسط مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن انجام گرفت. در این تحقیق، مناسب‌سازی در کشورهای کانادا و انگلستان مدنظر قرار گرفت و مواردی که در همه ساختمان‌های عمومی جهت مناسب‌سازی باید رعایت گردد شناسایی شد.

در سال ۱۳۷۰ پژوهشی تحت عنوان (ساختمان‌های آموزشی و معلولان) در مرکز و مسکن صورت پذیرفت. در این پژوهش مشکلات مدارس جهت استفاده افراد معلول شناسایی شد و ضوابط طراحی ویژه معلولان ارائه گردید.

در سال ۱۳۷۱ پژوهشی تحت عنوان مسکن و معلولان در مرکز تحقیقات صورت گرفت. در این پژوهش تمامی اجزاء مسکن بررسی و مشکلات شناسایی و ضوابط لازم جهت مناسب‌سازی ارائه گردید.

در سال ۱۳۷۱ طرح ارزیابی عملکرد و مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در خصوص ضوابط مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی حرکتی توسط مرکز تحقیقات شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی (در قالب نظر سنجی از مردم و مسئولین در خصوص مصوبه فوق صورت پذیرفت که از نتایج آن می‌توان به کنترل ضوابط در هنگام صدور پروانه و بررسی نقشه‌های معماری اشاره کرد.

تهیه طرح جامع و تفصیلی مناسب‌سازی فضاهای شهری و زیست محیطی برای سهولت دسترسی

معلولان جسمی حرکتی به امکانات زندگی توسط مشاور فنی مهندسی شهر تهران با همکاری مشاور صراط در سال ۱۳۷۱ آغاز شد. هدف پروژه تأمین دسترسی‌های شهری بوده است که نتیجه آن بیانگر روند مطالعات و سیاست‌های عملیاتی اجرایی طرح و ویژگی‌های عناصر شهری برای افراد معلول می‌باشد.

تحلیل و موردی عملکرد ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان جسمی حرکتی این پروژه توسط دفتر فنی معاونت هماهنگی امور عمرانی وزارت کشور در سال ۱۳۷۳ صورت گرفت. نقشه‌های ۴۲ پروانه ساختمانی عمومی در زنجان و قزوین مورد بررسی قرار گرفت که نتیجه نشان می‌داد تنها در ۶ مورد از ۴۲ مورد بررسی گردیده ضوابط مناسب‌سازی در همکف رعایت گردیده است.

پروژه تحقیقاتی الویت بندی رفع موانع از شبکه معابر شهر تهران در سال ۱۳۷۵ توسط سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران با هدف ایجاد شبکه‌ای کارا صورت پذیرفت که نتیجه این پروژه نشان می‌داد که منظور از مناسب‌سازی معابر شهری، در واقع مناسب‌سازی در مقیاس افراد پیاده است و دپیر اینکه الویت مناسب‌سازی معابر باید از محل سکونت افراد کم توان آغاز شود.

پروژه آسان‌سازی، به کارگیری، آموزشی نمودن و ارزیابی اجرایی ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی حرکتی این تحقیق با هدف اجرایی نمودن ضوابط از سوی شرکت عمران شهرهای جدید وزارت مسکن و شهرسازی و با همکاری مرکز مطالعاتی تحقیقاتی شهرسازی و معماری ایران در ۳ جلد تهیه گردید که در جلد اول به معلول و قابلیت دسترسی پرداخته در جلد دوم آموزش را مد نظر قرار می‌دهد و در جلد سوم به انواع موانع در محیط شهری و آسان‌سازی بکارگیری ضوابط می‌پردازد.

در سال ۱۳۸۸ کتاب روش‌های مناسب‌سازی ساختمان‌های اداری برای افراد دارای محدودیت جسمی حرکتی توسط مرکز تحقیقات راه مسکن و شهرسازی در خصوص مطالعه و ارزیابی وضعیت موجود، قابلیت دسترسی و امکان استفاده برابر افراد با توانایی‌های مختلف از ساختمان‌های اداری بررسی شده و پس از جمع بندی مقررات و ضوابط ناظر بر تسهیل دسترسی‌ها، روش‌ها و راهکارهای مناسب‌سازی ساختمان‌های اداری ارائه شده است (شعله نودری و دیگران، ۱۳۸۸)

در سال ۱۳۸۹ پژوهشی بر اساس وظیفه قانونی محوله به سازمان بهزیستی کشور طبق ماده ۲ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۸۳/۱۶/۲ با عنوان وضعیت مناسب‌سازی ساختمان‌ها و فضای عمومی و محیط فیزیکی و مبلمان شهری کل کشور برای دسترسی معلولان و افراد کم توان انجام شد نتیجه این پژوهش مناسب‌سازی حدود ۳۰ درصد را نشان می‌دهد (مرادی و دیگران، ۱۳۸۹)

(کمانرودی کجوری، ۱۳۸۹) با تأکید بر «آسیب‌شناسی ساختاری مدیریت توسعه شهری تهران» در پژوهشی با عنوان مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان، مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان را از اولویت دارترین برنامه‌ها و اقدام‌های مدیریت شهری عنوان کرد. ایشان در این پژوهش به آسیب‌شناسی ساختاری مدیریتی، مناسب‌سازی ساختمان‌های مسکونی اداری و معابر عمومی برای معلولان در شهر تهران پرداخت بر اساس یافته‌های این پژوهش، ساختار متمرکز بخشی و عملکرد متفرق مدیریت توسعه شهری تهران کارایی لازم برای مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان را ندارد و مستلزم توسعه ساختار سیاسی متکثر مشارکتی مبتنی بر «حکم‌روایی خوب شهر» است. در نهایت، این پژوهش

اصلاح ساختارها، فرایندها، اطلاع‌رسانی و آموزش عمومی و تخصصی را از جمله راهکارهای مدیریتی تحقق ضوابط و مقررات مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان در شهر تهران مطرح کرد.

در سال ۱۳۹۲ کتاب راهنمای کاربردی ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی حرکتی به علت عدم اجرای صحیح ضوابط در ساختمان‌ها و محیط شهری و نیز نامناسب و کم‌اثر بودن مناسب‌سازی‌های انجام شده توسط مرکز تحقیقات راه مسکن و شهرسازی منتشر گردید.

در سال ۱۳۹۴ بررسی عملکرد مدیران و کارکنان مناسب‌سازی شهری برای افراد دارای ناتوانی در شهرداری شهر تهران مورد ارزیابی قرار گرفت که نتیجه آن / عملکرد مدیران و کارکنان در زمینه مناسب‌سازی از دیدگاه افراد دارای ناتوانی نشان‌دهنده آن است که ۵۴/۷ درصد آنان، عملکرد در این زمینه را در سطح ضعیف اعلام کرده‌اند. این نتیجه با مطالعه شایسته مقدم و همکاران همسو است. بابازاده نیز پژوهشی توصیفی تحلیلی تحت عنوان "بررسی میزان آگاهی، نگرش و عملکرد مسئولین شهر اصفهان در امر متناسب‌سازی شهری برای معلولان" در سال ۱۳۸۰ انجام داد. وی در مطالعه خود برای بررسی دیدگاه ۵۳ نفر از مسئولین برخی از ادارات دولتی شهر اصفهان، از پرسشنامه استفاده کرد. نتایج نشان داد که عملکرد مسئولین در امر مناسب‌سازی شهری برای معلولان در سطح ضعیف بود. (نویخت سبحانی و دیگران)

ابزار تحقیق:

در این تحقیق برای گردآوری داده‌ها از روش اسنادی استفاده شده است. ابزارهای مورد استفاده در این روش شامل مطالعه کتابخانه‌ای و مقالات و مجلات معتبر، مصاحبه گسترده می‌باشد.

علل ناموفق بودن قوانین و ضوابط شهزسازی و معماری ویژه معلولان جسمی حرکتی

از مهم‌ترین مشکلات معلولان در شهر رفت و آمد، استفاده از وسایل نقلیه و حرکت و دسترسی می‌باشد با توجه به گذشت قریب به ۱۵ سال از زمان تصویب و ابلاغ ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی اما تا کنون اقدامی مؤثر در خصوص مناسب‌سازی محیط شهری صورت نگرفته است به نظر می‌رسد که بهتر است بجای تصویب قوانین و بخش‌نامه‌های جدید به آسیب‌شناسی وضع موجود پردازیم به واقع چرا تا کنون اقدامی جدی در جهت رفع موانع از محیط شهری و به تبع آن اقدامی مؤثر جهت اجرای ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی ویژه معلولان جسمی حرکتی صورت نگرفته است.

نگاهی به وضعیت فعلی جامعه حاکی از آن است که در ایران هنوز تا پذیرش عملی حقوق معلولان به عنوان «شهروندان» جامعه که باید از امکاناتی هم‌تراز با سایرین استفاده نمایند، فاصله بسیار داریم. این نکته زمانی جدی مطرح می‌شود که در نظر داشته باشیم جانبازان جنگ به عنوان یادگاران دفاع مقدس همچون سایر عزیزان دارای ناتوانی در دسترسی به امکانات جامعه با مشکلات زیادی روبرو هستند. هنوز خروج از خانه برای انجام امور عادی زندگی شهروندی برای اینان با دشواری‌های فراوانی همراه است که ترجیح را بر ماندن در منزل می‌گذارند. وسایل نقلیه عمومی همچون تاکسی، اتوبوس و مینی‌بوس‌ها عملاً برای آنان غیرقابل استفاده است. معلولان هنوز به مترو دسترسی ندارند. ورود و استفاده از اکثر ساختمان‌های عمومی، اداری، مراکز خرید، بانک‌ها، دانشگاه‌ها، پارک‌ها، مراکز تفریحی، مساجد و اماکن مذهبی و ...

امکان‌پذیر نیست. حتی در بسیاری از ساختمان‌های جدیدالتأسیس سطح شیب دار در نظر گرفته نشده است و یا پله‌های متعددی در مقابل درب ورودی دسترسی معلولان به مراکز فوق را محدود کرده‌اند. (سازمان شهرداریها و دهیاری‌های کشور)

- پس از مصاحبه‌های گسترده با مدیران و معلولان و مطالعه بسیار به نظر می‌رسد عمده‌ترین دلایل عدم موفقیت این قوانین عبارتند از:

- عدم باور عمومی به تساوی فرصت‌ها و اینکه عموم مردم و مدیران اعتقادی به اندازه، به توانایی‌های معلولان ندارند و اینکه نگاه‌های حمایتی در برخی از برنامه‌ها ایجاد وابستگی برای فرد معلول نموده و از استقلال فردی وی جلوگیری می‌نمایند و رسیدن به راهکارهای مؤثر جهت خود کفایی آنها را تحت الشعاع قرار می‌دهد. فقدان تعاریف مشخص از مقوله رفاه اجتماعی در حوزه معلولیت در کشور نیز نهایتاً منجر به اعمال سلیقه در برنامه‌ریزی‌ها به ویژه برنامه‌های راهبردی می‌شود

- اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی در مقوله مناسب‌سازی با ضعف و کندی صورت می‌گیرد و متولیان اطلاع‌رسانی (صدا و سیما و اصحاب جراید و...) به وظیفه خود در این خصوص به درستی عمل نمی‌کنند عموم مردم از مشکلات معلولان آگاهی کافی نداشته و به جهت عدم شناخت همکاری مناسبی جهت اجرای ضوابط و مقررات ندارند.

- ضعف در سیستم آموزشی کشور و حتی در سیستم دانشگاهی به وضوح دیده می‌شود کودکانی که با معلول و معلولیت‌آشنایی ندارند و هنگام برخورد با فرد معلول فقط می‌توانند با دیده ترحم به آنها بنگرند و مهندسين و متخصصینی که اطلاعات لازم را در خصوص نیازهای محیط فیزیکی و مبلمان شهری و حمل و نقل معلولان ندارند و قوانین موجود در خصوص مناسب‌سازی را به خوبی نمی‌شناسند و با ضوابط و مقررات ویژه معلولان تا حدودی بیگانه‌اند.

- از دیگر مشکلات تغییرات مدیریتی در سطوح مختلف دستگاه‌های اجرایی کشور می‌باشد. زمانی که مدیران تجربه لازم را پیدا کرده‌اند با جابجایی و تغییر مدیر مربوطه اکثرأ تجربه و اقدامات مؤثر در حال انجام ناتمام مانده و اصولاً انتقال تجارب توسط مدیران قدیم به مدیران جدید هم صورت نمی‌گیرد.

- برون رفت از مشکل موانع محیط شهری تعامل بین دستگاهی را می‌طلبد که این هماهنگی و همکاری بین دستگاهی بسیار پیچیده بوده و گاه منجر به موازی کاری می‌گردد

- تدوین و تصویب و ابلاغ ضوابط و مقررات روندی طولانی را سپری می‌کند که این فاصله زمانی سبب کم اثر شدن ضوابط می‌گردد و ویرایش ۲ ضوابط و مقررات در سال ۱۳۷۸ ابلاغ گردیده و مقرر گردیده وزارت مسکن و شهرسازی هر ۵ سال یکبار ضوابط را مورد بازنگری قرار دهد که پس از گذشت تقریباً سه دوره ۵ ساله از زمان ابلاغ هنوز از بروز رسانی ضوابط خبری نیست.

- زمینه‌سازی لازم جهت اجرای قوانین در کشور صورت نگرفته، اصولاً در کشورهای پیشرفته زمان اجرای قوانین چند سال پس از تصویب قانون می‌باشد تا زیرساخت‌های لازم جهت اجرا و همچنین منابع مالی مورد نیاز برای اجرای قانون مشخص گردد متأسفانه در کشور ما زمان اجرا دقیقاً پس از ابلاغ قانون و ضوابط می‌باشد که کاملاً مشهود است آگاه‌سازی لازم صورت نگرفته و منابع مالی مشخص نبوده و هماهنگی بین دستگاهی صورت نگرفته است و در یک کلام ضوابط و مقررات با سازو کار و فرایند اجرا متناسب نیست.

- آنچه که بیش از پیش در عدم تحقق قوانین و ضوابط مشخص است نبود ضمانت اجرایی در خصوص ضوابط و قوانین می‌باشد اینکه در قانون مشخص نگردیده است در صورتی که دستگاهی به وظایف و تکالیف قانونی خود عمل نکرد، چه عواقبی رابرایش در پی خواهد داشت.

- تعدد ابلاغات قانونی می‌تواند از معضلات شمرده شوند که عدم یکپارچگی و هماهنگی در اجرا نیز از پیامدهای آن می‌باشد.

- اقدامات مناسب‌سازی زیادی تا کنون انجام گرفته است اما به جهت اجرای سلیقه‌ای و غیر استاندارد کمکی به رفع موانع نگردیده است و فقط منجر به هدر رفت نیروی مالی و انسانی و زمان گردیده است.

- تشکیلات منسجمی برای پیگیری موضوع مناسب‌سازی وجود ندارد. تشکل‌های مردم نهاد و حتی خود معلولان پیگیری‌های لازم را انجام نمی‌دهند و البته دولت نیز جهت ظرفیت‌سازی برای انجمن‌های مردم نهاد مسئول می‌باشد

پیشنهادات:

- رعایت اصول مناسب‌سازی در تهیه طرح‌های توسعه (جامع - هادی و تفصیلی) و توجه به ضوابط و مقررات ویژه معلولان در شهر و تدوین برنامه جامع مناسب‌سازی

- ایجاد ضمانت‌های اجرایی و برقراری سیستم تنبیه و تشویق جهت اجرای هرچه بهتر قوانین و ضوابط

- آموزش و بازآموزی کارکنان شهرداری‌ها جهت ارتقاء سطح آگاهی‌های آنان و درک نیازهای افراد دارای ناتوانی.

- استفاده از الگوهای ساختمانی مناسب و بهره‌گیری از نظرات متخصصین و توجه به این نکته که نباید مناسب‌سازی فقط شخص معلول را تا طبقه هم کف راهنمایی نماید بلکه بخش‌های مختلف ساختمان بایستی در این خصوص مد نظر قرار گیرد.

- تدوین یک برنامه اولویت بندی و زمانبندی شده برای بهبود وضعیت محیط شهری با هماهنگی افراد ناتوان

- معرفی نماینده دائم معلولان جهت پیگیری اقدامات لازم از شهرداریها و دستگاه‌های مسئول

- اختصاص بخشی از اعتبارات مصوب دستگاه‌های اجرایی به مناسب‌سازی

- آگاه‌سازی از طریق رسانه‌های گروهی بخصوص صدا و سیما بطوریکه ضرورت مناسب‌سازی، به یک باور و فرهنگ عمومی تبدیل شود

- انتخاب یک شهر در هر استان به عنوان پایلوت مناسب‌سازی

- بهره‌گیری از بستر جامعه جهت حل مشکل مناسب‌سازی

- توجه مسئولین به توسعه حمل و نقل عمومی و ایجاد تسهیلات لازم به طوری که فراگیر بوده و نیازهای افراد دارای ناتوانی را در نظر گیرد.

- بازدیدهای مستمر به همراه معلولان و نمایندگان دستگاه‌های مختلف از سطح شهر و اماکن عمومی جهت شناخت و اصلاح موانع

منابع

۱. کمانرودی کجوری، موسی (۱۳۸۹)، آسیب‌شناسی ساختاری مدیریت توسعه شهری تهران با تأکید بر مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان، دوفصلنامه مدیریت شهری، ۲۵، بهار و تابستان ۹۹-۱۱۴
۲. شعله نوذری، ندا رفیع زاده، مسعود قاسم زاده، روش‌های مناسب‌سازی ساختمان‌های اداری موجود برای افراد دارای محدودیت جسمی حرکتی، گزارش تحقیقاتی ۱۳۸۷
۳. قائم، گیسو. (۱۳۶۷). فضای شهر و معلولان. مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن. تهران.
۴. اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)
۵. نوذری، شعله؛ رفیع زاده، ندا؛ قاسم زاده، مسعود. "روش‌های مناسب‌سازی ساختمان‌های اداری برای افراد دارای محدودیت جسمی حرکتی"، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، تهران، ۱۳۸۷
۶. باجلان سارا (۱۳۸۷)، بررسی وضعیت دسترسی افراد دارای ناتوانی به امکانات و فضاهای عمومی دانشگاه‌های شهر تهران در سال ۱۳۸۷، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت توانبخشی، تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده علوم توانبخشی
۷. نویخت سبحانی، مریم پیرانوندزاده، مجید اکبری، فاطمه سوری "ارزیابی مؤلفه‌های مناسب‌سازی فضاهای عمومی شهری برای استفاده جانبازان و معلولان در شهر خرم‌آباد
۸. وزارت کشور. دفتر فنی. (۱۳۷۳). تحلیل موردی عملکرد ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان. تهران.
۹. اله وردی زواره، م. (۱۳۸۳). مناسب‌سازی برای کم‌توانان جسمی از ابتدا تا امروز چالش‌ها و راهکارها. کارگاه تخصصی طراحی فضاهای عمومی قابل دسترس برای کم‌توانان جسمی. تهران
۱۰. سازمان بهزیستی کشور، امور توانبخشی، وضعیت مناسب‌سازی ساختمان‌ها و فضای عمومی و محیط فیزیکی و مبلمان شهری کل کشور ۱۳۸۹ برای دسترسی معلولان و افراد کم‌توان
۱۱. سازمان شهرداریها و دهیاری‌های کشور، فرایند مناسب‌سازی محیط شهری برای معلولان
۱۲. سازمان بهزیستی کشور، دبیرخانه ستاد هماهنگی و پیگیری مناسب‌سازی کشور، تعیین وضعیت مناسب‌سازی فضاهای عمومی دولتی یا خصوصی و نیز محیط‌های فیزیکی و مبلمان شهری ۱۳۹۳
13. Morris, R. Urban Sociology, London: Allen & Unin, 1968
14. Sanderson, M. (2006). "An Examination of Planning for Persons with Disabilities in Mid-size Canadian
15. Hanniff, R. and Kheder, R. 2007. Women with Disabilities in the Urban Environment.J: Women and Urban Environments. Pages: 1-4. - Inter – American Development Bank. 2001. Social Development Newsletter.
16. Venter, C. J., Bogopane, H. I., Camba, J., Venkatesh, A., Rickert, T, E., Mulikita, N., and Maunder, D, C. Improving accessibility for people with disability.